

akkor elvész. A következő könyvemhez kértünk támogató levelet Kiss Imrétől, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum igazgatójától, hogy tudjunk alaposabb kutatásokat végezni, mert bizonyos dolgokat még ma sem adnak oda a levéltárakban és a könyvtárakban. Akkor Imre azt mondta, hogy természetesen itt mutatjátok be a könyvet.

Elmondja, hogy milyen könyvről van szó?

Két könyv van a finisben. Az egyiket két kollégával írjuk, dr. Bajnai Klárával és Borsos Tiborral. Ebben részletesen bemutatjuk azokat az 1928–1950 közötti filmeket a korabeli reklámmal, sajtóval, minden egyebekkel, amelyeket bemutattak Magyarországon, és jazz szólt bennük. Amikor komolyabban nekiindultunk a kutatómunkának, azt hittük, hogy lesz 50 – mire beadtuk a pályázatot az EMMI-hez, Balog Zoltán úrhoz, úgy nézett ki, hogy 151 filmről lesz szó. Most úgy számolom, hogy körülbelül 200 jazzfilmet szedtünk össze nyolc országból. A másik könyv, amit egyelőre csak egyedül jegyzek, egy olyan gyűjtemény lesz ebből a korszakból – egészen pontosan 1919 és

1950. december 31. között –, mintha a magyar jazz-mozgalom naplóját olvasnánk. Ebben szerepel minden olyan esemény, ami valamilyen formában Budapesten kapcsolódott a jazzmuzsikához.

Ennek a hatalmas történetnek villant fel egy része két éve a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban rendezett kiállításon?

Igen, a Képes magyar jazztörténet című kiállítás része volt a 2015–2016-os Magyar Jazztörténeti Programnak. Emlékezetes, szép munka volt, amihez igen nagy segítséget nyújtott a múzeum igazgatója, Kiss Imre.

Van egy különleges alapítványuk is, ami szorosan kapcsolódik Óbudához.

Az alapítvány teljes neve Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány. Huszonöt éve működik. Az Óbudához tartozó történeti része, hogy a Magyar Jazzkutatói Társaság – a világon a mai napig egyedülálló nemzeti jazzkutatói szervezet – egy évvel korábban alakult, és sok mindent terveztünk. Az akkoriban Óbudán, a Bécsi úton működő Szilikátipari Központi Kutató és Tervező Intézetben nyolc évig együtt dolgoztam Körmenyi Marival. Amikor megszűnt a munkahelye, ő lett az alapítvány főnöke, és elkezdtünk nagyon keményen szervezkedni. Rendeztünk három jazzkutatói találkozót Tatán, elkezdtünk nagyon nagy mennyiségben CD-ket kiadni többnyire olyanokkal, akik eddig nem kaptak lehetőséget arra, hogy különböző elképzeléseiket a jazz területén megjelentessék. Több mint száz CD-t és néhány kazettát csináltunk az évek folyamán. Számos zene- és hanglemeztörténeti könyvet adtunk ki. Szerveztük a kiállításokat, koncerteket. A könyveket, lemezeket, CD-ket illetően a forgalmazást is mi szerveztük, gyakorlatilag Mari lakásából, az óbudai Szomolnok utcából. A magyar jazz története is számtalan szállal kötődik Óbudához. A Bécsi úton volt például a Kandó Kálmán Kollégium jazzklubja, ahol számos nagy jazzsorozatot tartottunk. Erre a város messzi részeiből is elzarándokoltak a friss jazzinformációkra vágyó érdeklődők. Ami a magyar jazzkutatót illeti, az utolsó negyedszázadban a kerület volt a bázis.

VIG GYÖRGY

SZÁNTÓ ANDRÁS: ÓBUDAÉRZÉS – VASBA VERVE

BIEBER KÁROLY KOVÁCSMŰVÉSZ ÜZENETE AZ UTÓDOKNAK

Az ősi kovácsmesterség minden történelmi korban hűséggel szolgálta az embert különböző tárgyakkal, eszközökkel. Valódi művészetté azonban a legutóbbi idők avatták a vaskovácslást, és ebben az óbudai kötődésű művész érdemei vitathatatlanok.

Bieber Károly 1893. május 25-én – e sorok írásakor éppen 125 éve – született Budapesten, és itt élt 99 évig, 1992-ben hunyt el. Amikor a pályaválasztás korába ért, a budai Pálya utcát választotta, ahol nagybátyja, az akkor már ismert és neves kovácsmester, Szultzberger József műhelye volt. Itt tanulta meg a mesterség alapjait, technikáját, minden fortélyát. A Szultzberger céggel elismert és sikeres építészek dolgoztattak, tehát itt Károly megtanulhatta a kovács-tűz kezelésétől a nyújtáson, csavaráson, odorozáson, tömörítésen át mindazt, amit a legigényesebb kovácsmesterek alkalmaztak. Például Schulek János és Möller István építészek ebben a műhelyben készítették el sok felvidéki kastély kovácsművészeti munkáit.

Az igényes feladatok mesterré avatták Bieber Károlyt, aki az Iparrajziskolában tanult (1908–1911), és 1910-ben az utolsó évesek kiállításán olyan kiemelkedő munkáival szerepelt, amit aranykoronával és aranyéremmel jutalmaztak. Közben már eldöntötte, hogy nem a kulcsreszelő vagy lópatkoló lakatosságot folytatja, hanem a szakma legszebb részével, kovácsművészettel akar foglalkozni. Mestere tanácsára külföldre ment tapasztalatok és újabb tudás szerzése érdekében. A legjobb bécsi és berlini mestereknél látta a szecessziós stílus előretörését, így ő is szakított az addig uralkodó

neobarokk formákkal, és sokkal kecsesebb, dekoratívabb használati tárgyakat és épülettartozékokat készített.

Hazatérte után tovább dolgozott nagybátyjánál, ám a világháború kicsit felborította terveit – kiképeztek pilótának, de egy (szerencsés!) baleset után a repülőszázad műhelyeinek vezetőjeként élte meg a háború befejezését. Újra a Szultzberger műhelyben dolgozott, majd nagybátyja halálakor, 1918-ban átvette a műhelyt és alkalmazottait – önálló művészeti munkája ekkor kezdődött. Folytatta az építészek kiszolgálását, de egyre több saját tervét is megvalósította a legegyszerűbb használati tárgyaktól kezdve a nagyobb önálló munkák tervezéséig és kivitelezéséig. Első önálló díszkapuja még ma is a Pálya utca 2. számú bérpalotát díszíti. Munkáiból kis házi múzeumot is berendezett, de az idők folyamán ez erősen lefogyott.

NÖVEKEDÉS, BŐVÜLÉS ÉS A SZAKMA ÁPOLÁSA, SZAKIRODALMA

Az egyre szaporodó megbízások mellett műhelye növekedett, mind több tanulót és segédet foglalkoztatott – a tanulókkal és a szakmai képzés kérdésével sokat foglalkozott. Mivel nem volt korszerű tananyag a művészi kovácsláshoz (a tanonciskola csak a lakatosság alapjaival foglalkozott), elkezdett saját füzeteket írni a műkovácslás titkairól és technikájáról. A szakirodalom hiányát a Bieber-füzetek pótolták, amelyekből összeállt és megjelent az első

magyar műkovácsolási tankönyv A díszműkovács címmel (Ipari Szakkönyvtár, 1944). Később ennek fejlesztett és az új technikákkal bővített kiadását is Bieber Károly írta 1963-ban Kovácsművészet címmel. Ma már mindkettő ritkaság.

Mindeközben több érdekes változás történt. 1928 elején megjelent egy hirdetése a Budai Naplóban:

„Hízás ellen a legjobb szer a HÁZI TORNA és erre legalkalmasabb az EVEZŐGÉP, nők, férfiak, gyermekek egyaránt használhatják. Háját fogyaszt – erőt növel! Gyártja BIEBER KÁROLY lakatosárugyár Budán, Pálya utca 6. Telefon I. 981 – 35.”

Lehet, hogy a hízásnak indult hölgyek akarták nagy számban felszerelni budai villáikat a szerkezettel, de más megrendelésekkel is megrohmozták a céget, ezért 1941-ben új helyre költöztek. Az akkori

Óbuda déli csücskében, az Ürömi utca 2.-ben talált erre alkalmas helyet Bieber úr – és itt laknak azóta is a mesterség folytatói, a leszármazottak. Bieber Károly mindig hangoztatta óbudaiságát, tanulmányozta a római korból (Aquincumban) megmaradt vasmunkákat. A hirdetéseiben és az 1940-es években megjelent reklám levelezőlapjain is jelezte, hogy a műhelye Óbudán található. A barokkos oromzatú ház most is ugyanott áll a Zsigmond tér sarkánál, csak már nem Óbudán. Az 1950-es átszervezésnél létrejött Nagy-Budapest, átszabták a kerületeket: Óbudához csatolták Békásmegyert, cserében délen lekapcsolták Újlak felét, és a II. kerülethez ragasztották, a Margit-szigetet pedig a XIII. kerülethez. De Bieber úr haláláig óbudainak vallotta magát.

A „kovácsművészet” fogalmat Bieber Károly használta először, és mindig ragaszkodott az elnevezéshez. Nemcsak vallotta, hanem tanította és képviselte is, hogy a műkovács mesterség

művészet. 1924–1940-ig volt az Iparművészeti Társulat tagja, ahol évente bemutathatta munkáit az Iparcsarnokban. Az Országos Iparegyesület nyolc ízben aranyéremmel, kétszer ezüstéremmel és két ízben elismerő oklevéllel tüntette ki. 1952-ben részt vett az Első Magyar Iparművészeti Kiállításon, és 1960-ban – jól megérdemelten – Munkácsy-díjat kapott. Ahogy később emlegette: ő volt az első és utolsó kovácsművész, akit Munkácsy-díjjal elismertek. Később, 1973-ban munkásságért elnyerte a Munka-érdemrend arany fokozatát.

1970 decemberében megjelent róla egy újságcikk (Ősi mesterségek – Híres mesterek), amelyben Kőbányai György újságíró így jellemezte Bieber Károlyt:

„Bieber Károly Munkácsy-díjas kovácsművész – e régi mesterség új elnevezése tőle származik, tankönyveiben különös gonddal húzza alá: kovácsművész –, rajta kívül már csak nagyon kevesen tesznek a vassal varázslatot. Hetvenhét esztendő, munkáját a világ minden táján ismerik. Az angol kastélyok kandallóiban az ő tűzkutyáin parázslik a fa, Amerikában az ő lámpáit gyűjtik meg est érkezéssel, a svájci hotelok dohányzó készletei az óbudai műhelyből kerültek ki, Kongóban a konzul vagy az utazó, az enyhülést hozó éjszakán, regényért az ő könyvbölcsője után nyúl. És idehaza! Hány cégérét veri, himbálja a szél, hány lámpás gyullad ki a régi kereskedőházak silbakoló oszlopain.

Wéber Józsefnek volt a ráverője inas korában, aki így emlékszik rá: „Micsoda kovács volt! Előfordult, hogy fehér glaszé kesztyűben és cylinderben jött be. De csodálatos fogásokra tanított. Délután, mikor az öreg (Szultzbérg) átment a Színkör Kávéházba, odaszólt nékem: fogd csak ezt a gömbvasat! És kalapálni kezdte és rózsát hasított belőle, kinyújtotta a szárát és azt mondta: na, ma ezt a rózsát viszem a babámnak!”

Egy másik epizód a cikkből, amiben Bieber úr a sorsáról mesélt:

„A városligeti jáki kápolnát a város renováltatta, a kapuját velem készítette el. Vasvirágok, ágak hálózák be a vasrácsot. 1944-et írtak. Egy késő este telefon csengetett: a Pálya utcából, a régi házból keresték. Jöjjön azonnal, egy íróasztal fiókját kell kinyitnia. A régi ház tulajdonosának örököse,

BIEBER KÁROLY. FORRÁS: MTI

az akkori mozgósítási osztály főnöke hívatta. »Gyorsan jöjjön, lakatosra van szükségem!« »Én kovácsművész vagyok!« »Szóval nem jön azonnal? Ezt még megbánja!« Megbánta – SAS-behívóval egy világ háta mögötti kis helyre, Borgoprund nevű állomásra vitték (falu Romániában, Erdélyben, Beszterce-Naszód megyében), ott kellett egy szemétdombra vigyáznia. De jött Pestről a sürgető levél: a kaput azonnal szállítsa le, mert a jáki kápolnát maga a polgármester akarja ünnepélyesen felavatni. Visszaírt: »A kaput nem szállíthatom, egy szemétdombot őrzök tizedmagammal.« A kovácsművészt le kellett szereltetni: a polgármesternek ünnepélyesen ki kellett nyitni a kaput és felavatni a kápolnát.”

A DINASZTIA – PILLER GYÖRGY MŰVÉSZETE

Bieber Károly művészetét feltétlenül folytatni kell – ez volt a családi elgondolás, mely a mai napig adott művészeket és mestereket a szakmának. Az alapító fia, ifj. Bieber Károly átvette a műhelyt apja idős korában, de sajnos ő korán meghalt. Lánytestvére, Mária férjhez ment Piller Mihály műkovácshoz, és

FOTÓ: A SZERZŐ ARCHÍVUMA

gyermekük, Piller György is természetesen kitanulta és folytatta a mesterséget, és működtette tovább a műhelyt. Megházasodott, felesége, Békési Éva okleveles építész mérnök, a Magyar Építész Kamara tagja, sokáig igazságügyi szakértőként dolgozott, ma 77 éves. Személyében egy energikus, tevékeny asszonyt ismertem meg, akinek szemében tűz égett, amikor mesélt a családról. Pedig alaposan kivette a részét a megpróbáltatásokból – férje 1992-ben meghalt, három gyermeküket (György, Miklós és Viktória) egyedül nevelte fel iskolázott, szakmát ismerő és kitűnően művelő emberekké.

Az ő fia, ifj. Piller György vette át a műhelyt, ahol testvérével nagyszerű munkákat készítettek, de elmondása szerint a szakma „gyári” konkurenciája az olcsó tömegtermékekkel lehetetlenné tette a folytatást. Csendes a műhely, kialudt a tűzhely, minden csendes. Pedig belül Györgyben lenne tűz – néhány évvel ezelőtt még így jellemezte magukat a cégismertetőben:

„A mai napig őrzöm az ősi hagyományokat, a manufakturális munkát. Ezt a műhelyt dédnagyapám, Bieber Károly Munkácsy-díjas kovácsművész alapította 1918-ban. Azóta a szakma

szeretete apáról fiúra száll, én a dinasztia negyedik tagja vagyok. Ugyanazokat a megmunkálási módszereket alkalmazom, amit őseim, természetesen a mai kor elvárásainak megfelelő technológiával. Termékeink kézi kovácsolással készülnek hagyományos, szénnel üzemelő kovácstűzben. Munkáink minőségét rendszeresen ellenőrzi a Magyar Képző- és Iparművészeti Lektorátus, így annak színvonala mindig állandó, művészi szintű.”

A kovácsművész családtagok és mindenkori segítők, alkalmazottaik munkáinak egy része a kis házi kiállítóteremben látható, másik része a muzeális értékű szerszámokkal együtt a Műszaki Múzeumba került. Az alkotások nagy része az országban és külföldön funkcionál: az Országház csilláraitól régi kastélyok és modern épületek kerítésein, kapuin, ablakrácsain át a lakásokat otthonossá tevő tárgyakig betöltik rendeltetésüket.

A Bieber-Piller dinasztia munkáit szinte vég nélkül lehetne sorolni, de itt a két fontosabbat említem:

1. Az 1930-as évek Budapestjének egyik nagyszabású vállalkozása volt a mai Puskin utcában még álló épületben kialakított Sörkatakomba. Kecskés János vendéglős nem csupán Pest legnagyobb sörözőjét és egyetlen sör-emlékhelyét hozta létre, hanem igazi műalkotást, ahol a kor legnevesebb szakemberei és művészei járultak hozzá a szinte muzeális épület kialakításához. Több művésszel együtt dolgozott a házon Bieber Károly neves budai mülakatos mester is, mint pl. Lingel Károly bútorgyáros, Palka József üvegfestő mester, Gorka Géza kerámikus iparművész, Haranghy Jenő festőművész stb.

2. Az Óbudai I. sz. Rendelőintézet 1958-ra készült el a városrész növekvő lakosságának ellátása érdekében. A Vörösvári úti épület nagyon modernnek számított. Tágas terek, nagy ablakok, korszerűen berendezett várók és vizsgálók várták a betegeket. A kovácsoltvas díszítőelemeket Bieber Károly mester készítette.

LÉPCSŐKORLÁT A DOROTTYA UTCA 6.-BAN. FOTÓ: A SZERZŐ ARCHÍVUMA

ZÁRSZÓKÉNT NÉHÁNY JÖVŐNEK IS SZÓLÓ MONDAT

Idézek Bieber Károlynak a Művészet című lapban megjelent (1969.) írásából, amelynek aláírása a cikk végén ez volt: „Bieber Károly, hazánk első és utolsó Munkácsy-díjjal is elismert kovácsművésze”:

„Az idő azonban sürget. A szakma hanyatlásával eddig együtt járt a vasművesek szakmai hanyatlása is. Az érdeklődés hiányában nem készültek művészi igényű kovácsolt munkák, ilyenekkel a kézműipar már nem foglalkozott. Azoknak a mestereknek a száma, akik még ismerték a vas tradicionális, nemes megmunkálásának módját, egyre gyérül. Letették a sok dicsőséget megélt kalapácsot, és abba hagyták a munkát, vagy maguk is a hegesztőpisztolyhoz, a – művészi önbecsülés és hivatás feláldozása árán – megélhetést biztosító »csodafegyverhez« nyúltak.

Meg vagyok azonban győződve arról, hogy korunk szellemének megtermékenyítő hatására, a haladás parancsára a többi művészet új hangja nyomán a kovácsolás művészete is újból fel fog lendülni. Hiszen a fellendülés jelei, amint erről már írtam, egyre szaporodnak. E jelek biztos hírnökei annak az új tavasznak, amely törvényszerűen követi majd a fagyos telet, amely már olyan régen dermeszti, bénítja nagy múltú, de egészen bizonyosan továbbra is nagyra hivatott művészetünket.”

Bieber Károly tudatos mestere, művésze és alakítója volt szakmájának, amely szívós, erős és maradandó – mint a vas. ■

FENT: BIEBER ELSŐ ÖNÁLLÓ DÍSZKAPUJA A PÁLYA UTCA 2. SZÁMÚ BÉRPALOTÁT DÍSZÍTI MA IS
LENT: KOVÁCSOLTVAS CSILLÁR ÉS KERITÉS-RÉSZLET AZ ÜRÖMI ÚTI MŰHELYBEN. FOTÓK: HERNÁD GÉZA